

Του Δημοσιογράφου ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΠΑΔΟΜΑΡΚΑΚΗ

Πριν από λίγες μέρες οι δημοσιογράφοι εγκαινίασαν το καινούριο κτίριο του ταμείου υγείας τους στην Αθήνα και σίγουρα η ψυχή του Κονδυλάκη περιπλανιόταν συγκινημένη ανάμεσα σ' όσους βρισκόταν σε

αυτή την τελετή και στους ορόφους του κτιρίου κι έκανε το ρεπορτάζ για τους αναγνώστες του ουρανού. Η τελετή αυτή ήταν για τον «Διαβάτη», η ολοκλήρωση μιας προσπάθειας που ξεκίνησε από εκείνον κι άλλα «ιερά τέρατα» της

δημοσιογραφίας, εδώ και 90 χρόνια, με τη δημιουργία του ταμείου αλληλοβοήθειας και της Ένωσης των δημοσιογράφων - ΕΔΟΕΑΓ και ΕΣΗΕΑ - που πρώτος της πρόεδρος ήταν ο Κονδυλάκης.

Ομιλία στην τελετή των αποκαλυπτηρίων της προτομής του συγγραφέα του «Πατούχα» και δημοσιογράφου (πρώτου προέδρου της ΕΣΗΕΑ) στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων

Σπονδή στον Αθάνατο Ιωάννη Κονδυλάκη

Τον Σεπτέμβριο του 1914, πέθανε σε ένα ξενοδοχείο Δ' κατηγορίας στο Μοναστηράκι, ο νεαρός δημοσιογράφος Νικόλαος Ριόβης και παρέμενε άταφος γιατί δεν υπήρχαν τα έξοδα της κηδείας του. Ο ξενοδόχος μετέφερε τον νεκρό στο εκκλησάκι της πλατείας και ειδοποίησε τους συναδέλφους του για το γεγονός, στο καφενείο του Ζαχαράτου που σύχναζαν. Εκεί έγινε έρανος και μαζεύτηκαν τα απαιτούμενα χρήματα. Μαζί με τα χρήματα μαζεύτηκαν και οι πρώτες υπογραφές για την δημιουργία της ΕΣΗΕΑ που συστήθηκε τον Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου. Τον επόμενο μήνα εγκρίθηκε το καταστατικό της ΕΣΗΕΑ από το πρωτοδικείο της Αθήνας κι αμέσως μετά ο Κονδυλάκης εξελέγη πρόεδρος της.

Ποιος ήταν όμως ο Κονδυλάκης, που την προτομή του αποκαλύπτουμε σήμερα?... Δικαστικός υπάλληλος στην αρχή, δάσκαλος ύστερα και μετά δημοσιογράφος και συγγραφέας. Η ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας και η λογοτεχνική κριτική έχουν αποφανθεί οριστικά για τον Κονδυλάκη και το έργο του και όπως λέει ο καθηγητής Θεοχάρης Δετοράκης είναι απαράμιλλος πεζογράφος, πνεύμα σπινθηροβόλο και ανήσυχο, με πηγαία διάθεση ευτραπείας, από τους γωστότερους και τους περισσότερο δημοφιλείς «Έλληνες λογοτέχνες».

Δεν είμαι ειδικός να μιλήσω για το λογοτεχνικό έργο του Κονδυλάκη. Αυτή την ευθύνη την έχουν άλλοι. Εγώ θα πω λίγα λόγια για την δημοσιογραφική του πορεία, που κατακρεούργησε τις κυκλώπειες διαστάσεις του σαν λογοτέχνη, γιατί όπως είπε ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου «η εφημερίδα πρέπει να φάει λογοτέχνες για να βγει».

Η θεωρία του Κονδυλάκη, όπως τη βλέπουμε στις φωτογραφίες και στην προτομή του, μοιάζει με εικόνα φειδιακής γαλήνης και λαμπαδιασμένο καμίνι μαζί, που λούζει στο φως το όνειρο για τον άνθρωπο και τον κάνει ξεχωριστό ανάμεσα στους ξεχωριστούς. Ο ίδιος όμως δεν βρήκε ποτέ γαλή-

νη, γιατί ήταν γεμάτος ορμή και δύναμη και χρησιμοποιούσε αυτή την δύναμη στους αγώνες του για την αλήθεια κι έκανε τον κόσμο των αδυνάτων να ελπίζει.

Η ιδέα της σημερινής εκδήλωσης τιμής στον Κονδυλάκη, ανήκει στον σύλλογο των Βιαννιτών της Αθήνας και την αγάλισαν με ζεστασιά ο Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Αθηναίων, το Υπουργείο Πολιτισμού και η ΕΣΗΕΑ. Ο Κονδυλάκης βέβαια δεν έχει ανάγκη από τιμές και καμιά τιμή δεν είναι μεγάλη για εκείνον. Το ίδιο το έργο του και η προσφορά του στο δημοσιογραφικό επάγγελμα είναι η τιμή του, γιατί είναι ένα έργο που παράγει πάντα ένα ιδιαίτερο είδος μαγείας. Έζησε μόνο 57 χρόνια. Κάτι περισσότερο από το μισό μιας ζωής. Έφυγε νέος, μα εμείς οι Βιαννίτες και οι δημοσιογράφοι, του είμαστε ευγνώμονες για το γεγονός ότι υπήρξε.

Η πρώτη επαφή του Κονδυλάκη με την δημοσιογραφία έγινε το 1882 από τη Σητεία όπου υπηρετούσε σαν δικαστικός υπάλληλος, με ανταποκρίσεις του στην εφημερίδα «Αλήθεια» των Χανίων.

Ακολουθεί η άνοδος του στην Αθήνα, όπου τελειώνει το γυμνάσιο και εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή που ποτέ δεν τελείωσε. Παράλληλα δουλεύει στην «Εφημερίδα» του Κορομηλά, αλλά τα λεφτά που παίρνει δεν επαρκούν για την ζωή του και ξαναγυρνάει στην Κρήτη, όπου διορίζεται δάσκαλος στο Γεράνι Χανίων. Το δασκαλίκι δεν τον συγκινεί ιδιαίτερα. Το καλοκαίρι του 1889 εγκαταλείπει την Κρήτη, έρχεται στην Αθήνα και συνεργάζεται με τις εφημερίδες «Άστυ», «Εφημερίς», «Σκρίπ» ως χρονογράφος και συντάκτης Βουλής. Τον Νοέμβριο του 1896 οριστικοποιεί την συνεργασία του με το «Εμπρός» με καθημερινό χρονογράφημα με το ψευδώνυμο «Διαβάτης» αλλά και σαν αρχισυντάκτης της εφημερίδας. Ο Νιρβάνας θεωρούσε τον Κονδυλάκη πατέρα του ελληνικού χρονογραφήματος. Αυτό δεν είναι αλήθεια από χρονολο-

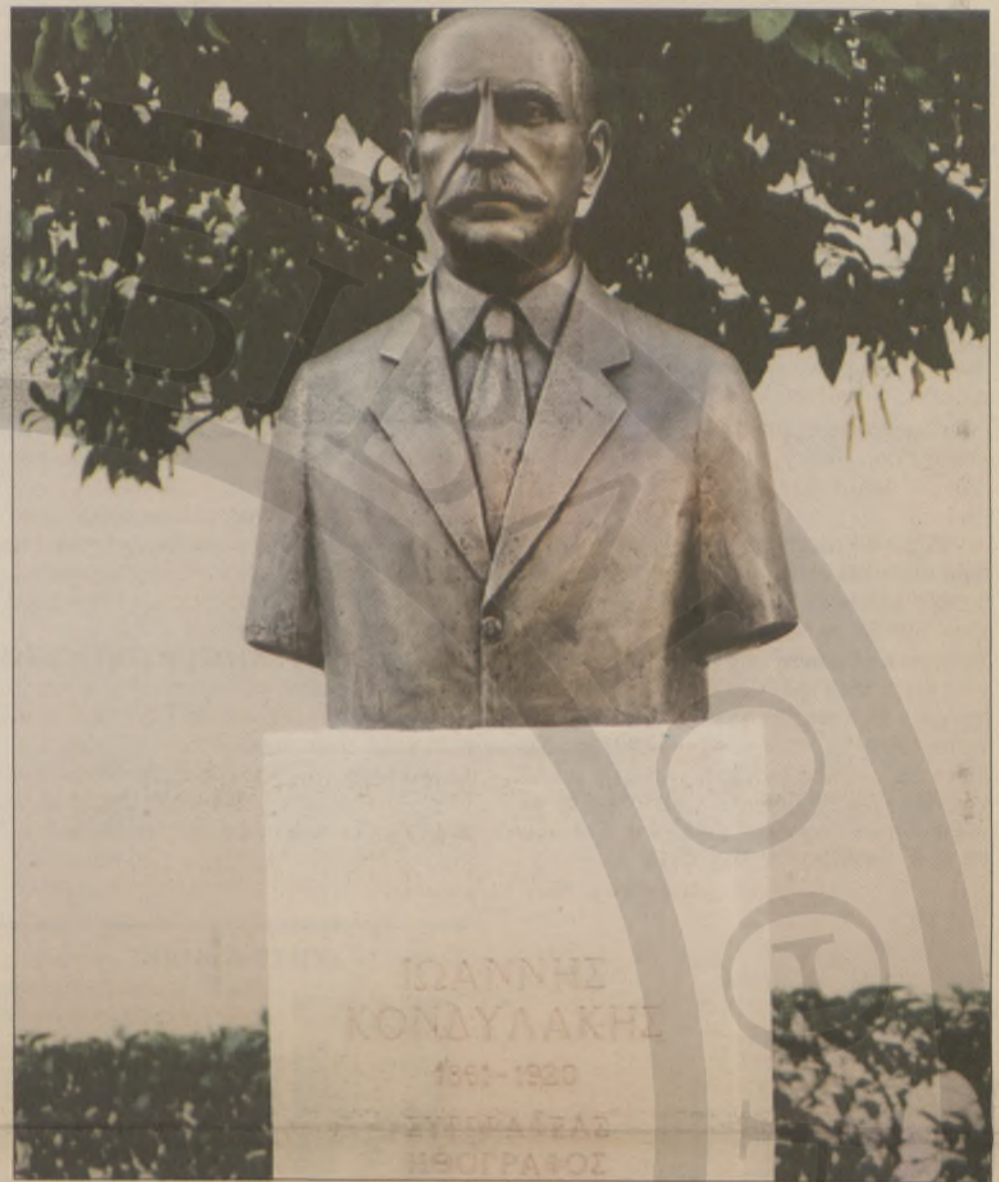
γική άποψη, είναι όμως από ουσιαστική, γιατί αυτός το επέβαλε και το μονιμοποίησε, γεγονός που του αναγνώρισαν όλοι οι άξιοι διάδοχοι του.

Περισσότερο από 30 χρόνια ο Κονδυλάκης βρισκόταν καθημερινά στην έπαλη της μάχης δημοσιογραφίας και με οξύ και διεισδυτικό βλέμμα επισήμαινε με απανάνη-ππο τρόπο θέματα της ελληνικής και παγκόσμιας επικαιρότητας. Η ουσιαστική επαφή του Κονδυλάκη με την δημοσιογραφία αρχίζει με την εγκατάστασή του στα Χανιά το 1882, όπου υπήρξε διαδοχικά συντάκτης των εφημερίδων «Άμυνα», «Νέα Εβδομάς» και «Λευκά Όρη». Το καλοκαίρι του 1889 εγκαταλείπει την Κρήτη, έρχεται στην Αθήνα και οριστικοποιεί την σχέση του με την δημοσιογραφία.

Ασχολείται με όλα τα είδη της δημοσιογραφίας: συντάκτης Βουλής, ελεύθερος ρεπόρτερ, χρονογράφος, αρχισυντάκτης. Οι ανταποκρίσεις του από δύο αποστολές του στην Τήνη, τον Μάρτιο του 1893 η πρώτη και τον Αύγουστο του 1895 η δεύτερη, για να περιγράψει την γιορτή του Ευαγγελισμού και να παρακολουθήσει τα «Τήνια» που έγιναν για την προπαρασκευή των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, δημοσιεύτηκαν στην «Εφημερίδα» του Κορομηλά, που ήταν συντάκτης της.

Έτσι πέρασε την ζωή του ο Κονδυλάκης: σκυμμένος πάνω στα χειρόγραφα του, να καπνίζει διαρκώς και να φεύγει αργά με την απλή μαγκούρα του από κερασιά για να πάει να παίξει χαρτιά. Πολλές φορές έχανε όλα του τα χρήματα και οι φίλοι του τον καλούσαν σε γεύμα κι αυτός απαντούσε: «Τρώω μόνο στου Κονδυλάκη». Σ' αυτές τις περιπτώσεις αγόραζε μια χούφτα στραγάλια, τα έτρωγε κι έπινε μπόλικο νερό και χόρταινε την πείνα του. Τόσο περήφανος ήταν.

Στα 1919 φάνηκαν τα πρώτα σημάδια της κούρασης του. Άσπρισαν τα μαλλιά του και βασανίζονταν να βρει το θέμα του χρονογραφήματος του. Στο σπίτι του Καλαποθάκη, ιδιοκτήτη του «Εμπρός» δειπνούσαν

κάποιο βράδυ, όταν είδαν τον Κονδυλάκη να δυσκολεύεται να καταπιεί. Ο Καλαποθάκης ανησούχησε και τον ρώτησε τι συμβαίνει. Ο Κονδυλάκης χαμογέλασε και απάντησε «σας ζητώ να αποχωρήσω από το Εμπρός και να αποσυρθώ στην Κρήτη να αναπαυθώ». Του ρίχτηκαν όλοι, αλλά εκείνος στάθηκε αμετάπειστος. Η Ένωση Συντακτών οργάνωσε προς τιμήν του μεγάλη δεξίωση στον κήπο του «Ηραίου» στην Λ. Αλεξάνδρας για την συμπλήρωση των 30 χρόνων της δημοσιογραφικής του καριέρας. Συγκινημένος, πήρε παράμερα τον Μελά και του εξομολογήθηκε: «Είχα τόσα ωραία να γράψω, αλλά σπατάλησα τη ζωή μου στις εφημερίδες και στα χαρτιά. Έζησα μαγκούφης στου Ζαχαράτου και στην Αθηναϊκή Λέσχη. Αλλά τώρα θα κατέβω στο Ηράκλειο, θα τραβηχτώ σε μια γωνιά και θα γράψω για τον εαυτό μου, όσα δεν έγραψα σ' όλη μου τη ζωή».

Έφυγε λοιπόν ο Κονδυλάκης από την Αθήνα για την Βιάννο, το χωριό που γεννήθηκε, όπου τον υποδέχτηκαν οι συγχωριανοί του με περίσσια χαρά. Στις μέρες που έμεινε εκεί, ώσπου να πάει στο νοσοκομείο όπου κι πέθανε, συναντήθηκε με όλους τους ήρωες του «Πατούχα» του - γιατί όλα τα πρόσωπα του έργου του ήταν πραγματικά - κι έκανε παρέα με συγγενείς και φίλους. Από εκεί έγραψε δύο γράμματα: το ένα στο

φίλο του Μαλακάση και το άλλο στον τότε πρόεδρο της Ένωσης Συντακτών. Στον Μαλακάση έγραψε: «Κανένας έπαινος δεν μου φαίνεται υπερβολικός γι' αυτό τον τόπο. Που δε αλλού να αποθάνω στο χωριό που γεννήθηκα». Με το άλλο γράμμα του, ζητούσε από τον πρόεδρο της Ένωσης Συντακτών να μεριμνήσει να του εξασφαλισθεί μια θέση απόρους σε νοσοκομείο του Ηρακλείου.

Στις 26 Ιουλίου 1920 η «Νέα Εφημερίς» έγραψε: «Χθες περί την 4ην πρωινήν ώραν απέθανεν εν τω Παναγίω Νοσοκομείο όπου ενοσηλεύετο, ο διαπρεπής συγγραφέας και λογογράφος Ιωάννης Κονδυλάκης. Ο μεταστάς προσβληθείς προ μηνών από ημιπληγία, διετηρήθη εν ζωή επί τίνος χρόνον δια των περιποιήσεων των ιατρών του νοσοκομείου και των συγγενών αυτού. Χθες όμως υπέκυψε εις το μοιραϊόν. Η Νομαρχία επηλεγράφησε προς την Γενικήν Διοίκησιν Κρήτης, το προεδρείον της Βουλής και το Υπουργείον Εσωτερικών και ανήγγειλε τον θάνατον του».

Πριν από 6 χρόνια δημιουργήθηκε στη Βιάννο ένα μουσείο από το ζεύγος Δημήτρη και Αλίκη Σπανάκη που δέχθηκε να φιλοξενήσει μια γωνιά για τον Κονδυλάκη, προσφορά της ΕΣΗΕΑ στον πρώτο της πρόεδρο. Ψηφίδες από το μωσαϊκό του έργου του μεγάλου τεχνίτη του λόγου, φιλοξενοείται σ' αυτή τη γωνιά. Είναι

χειρόγραφα - φωνές που θέλουμε να γροικηθούν. Γιατί τα γραφτά αυτού του πνευματικού ανθρώπου μοιάζουν με τα νερά των πηγών της Βιάννου που ποτίζουν τα περιβόλια της, μόνο που το πνευματικό νερό εκείνου ποτίζει τα περιβόλια της σκέψης των ανθρώπων όλου του κόσμου.

Στην γειτονιά των πνευματικών ανθρώπων εγκαταστήσαμε σήμερα την προτομή μιας προσωπικότητας πρώτης σειράς της Ελληνικής διάνοησης και της δημοσιογραφίας. Την προτομή του Κονδυλάκη, του ανθρώπου που κυριαρχούνταν από μια λαχτάρα για το χωριό του, τη Βιάννο, και τη δημοσιογραφία, που αγάπησε σαν παιδιά και εγγόνια, που δεν ευτύχησε να αποκτήσει. Εδώ, παρέα με τον συντοπίτη του Καζαντζάκη, τον άλλο μεγάλο Κρητικό, ως τα νύχια και κείνο. Παθιασμένοι Κρητικοί και οι δυο τους, όπως λέει ο Πέτρος Χάρης, αλλά διαφορετικοί, ο ένας από τον άλλο. Ο Καζαντζάκης, προσέθετε ο Πέτρος Χάρης, παίρνει τον Κρητικό, του δίνει μέγεθος, τον υψώνει σε σύμβολο, τον κάνει μύθο. Ο Κονδυλάκης μένει στον άνθρωπο, στα μέτρα του ανθρώπου, στην καθημερινή πραγματικότητα που δεν αλλάζει διαστάσεις. Μα αυτή είναι η Κρήτη: Ο Καζαντζάκης κι ο Κονδυλάκης, δυο διαφορετικές δυνάμεις, αλλά ένα μέγεθος, μια ψυχική και μια ομορφιά.